

ČESKOSLOVENSKÍ VOJENSKÍ DIPLOMATI PO SKONČENÍ DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

MATEJ MEDVECKÝ

MEDVECKÝ, M.: Czechoslovak Military Diplomats after the End of World War 2. *Vojenská história*, 3, 21, 2017, pp 61-77, Bratislava.

The author of the scientific study chose the as yet sparsely processed issue of the post-war renewal of one of the specific units of military reporting service. This unit performed several important tasks not only in terms of reporting service. The author of the study has retrieved this spectrum successfully. He evaluates not only the priority tasks but also points out to the additional spectrum of partial tasks of the Czechoslovak military diplomats. The author managed to capture the complexity of domestic relations as well as the situation inside the military reporting service Headquarters.

The focus of the topic is set in the period immediately after the end of the World War 2 and the gradually escalating fight for the political power in Czechoslovakia. This has reflected negatively not only in the process of building the military reporting service under the new conditions but in its other units as well. The 2nd Department of the Headquarters (military intelligence) had the greatest problems. These issues were reflected in the construction of the network of the Military Diplomat Offices – Attachés. The negative consequences also reflected in the deployment of missions and in operations of the exposed military officers. The author used predominantly the archival sources of the Security Services Archive (ABS) and its as yet unprocessed fund. The author has verified the documents and confronted them with the achieved level of scientific knowledge. The period in focus is constantly in attention of the lay and professional public. In particular, the military reporting community keeps experiencing the impacts of the insufficient processing of its history.

Military History. Czechoslovakia. Post-World War 2. Czechoslovak Military Diplomats after the End of World War 2.

Československá republika (ČSR) už krátko po svojom vzniku pristúpila k zriaďovaniu úradov vojenských pridelenecov.¹ Tí svojou činnosťou mali za úlohu prispievať k informovaniu vojenskej správy a politickej reprezentácie krajiny o vojensko-politicko-hospodárskom dianí v určených krajinách, a tak napomôcť v procese rozhodovania. Atašé mali plniť prioritne úlohy spravodajského, diplomatického, reprezentačného, „propagandistického“ (v prospech čs. brannej moci; dnešnými slovami skôr propagačného) či dozoru nad československými vojenskými osobami, ktoré sa v danej krajine nachádzali. Spektrum činnosti bolo prirodzene širšie a nie vždy sa dali konkrétne úlohy určiť dopredu. Vojenských atašé menoval minister národnej obrany. Špecifikom ich pôsobenia bola skutočnosť, prijímali rozkazy od ministerstva národnej obrany (MNO) – náčelníka hlavného štábu, resp. 2. (spravodajského) oddelenia Hlavného štábu a súčasne vo veciach vojensko-diplomatických od vyslanca, resp. najvyššieho predstaviteľa zastupiteľského úradu.² V roku 1923 vydalo Ministerstvo národnej obrany *Služební instrukce pro voj.*

¹ V súčasnosti sa používa slovenské slovo pridelenec. V sledovanom období sa naopak používal oveľa viac výraz atašé. V texte ich budem používať ako synonymá, najmä pre štylistickú úroveň textu.

² ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. *Zapomenutá elita. Českoslovenští vojenští diplomaté v letech*

*attaché Republiky Československé.*³ V zmysle tejto inštrukcie vykonávali československí vojenský pridelení svoju činnosť počas celého medzivojnového obdobia, ako aj počas 2. svetovej vojny a bezprostredne po jej skončení. V priebehu 2. svetovej vojny malo Československo vojenské misie a úrady vojenských atašé akreditované v krajinách Spojencov. Vojenské misie pôsobili v krajinách, kde sa nachádzali jednotky (napríklad vo Veľkej Británii či ZSSR). Okrem misií a atašé disponovala vláda, MNO, resp. 2. oddelenie Hlavného veliteľstva československej brannej moci aj inštitútom exponovaných spravodajských dôstojníkov.⁴ Títo okrem vyslovene spravodajských úloh, zameraných na monitorovanie situácie v danej krajine s ohľadom na vojenské a politické úsilie Nemecka na pôde danej krajiny a na priame agentúrne prenikanie smerom do Nemecka, Protektorátu Čechy a Morava a na Slovensko, do istej miery (zvyčajne s tichým súhlasom hostiteľskej krajiny) zabezpečovali aj neformálne diplomatické kontakty medzi exilovou československou vládou a vládou predmetnej (neutrálnej) krajiny.

Cieľom predkladanej štúdie je priblížiť pôsobenie československých vojenských atašé v prvých povojnových mesiacoch roku 1945. Pokúsil som sa načrtnúť, na základe nie úplne kompletného materiálu, základný rozmer práce a niektoré špecifické problémy, ktoré čs. vojenský atašé v roku 1945 riešili. Pri hodnotení ich práce a postoja, ktoré k ich práci zaujímali ich nadriadení, teda Ministerstvo národnej obrany (MNO), si treba uvedomiť všeobecnú situáciu, v ktorej sa krajina po skončení vojny nachádzala. Československo sa nachádzalo v zlej hospodárskej situácii, obiehalo tu niekoľko mien a na jeseň 1945 nastala devalvácia čs. koruny; hospodárstvo aj infraštruktúra počas vojny utrpeli značné straty. Aj samotná armáda sa prakticky nachádzala len vo fáze budovania, a práve jej výstavba bola prioritou. MNO rozhodlo o nutnosti čo najviac znížiť zastúpenie v zahraničí. Ich prevádzka si vyžadovala značné množstvá valút, so získaním ktorých však Ministerstvo financií malo problémy.

Vojenský atašé a exponovaní spravodajskí dôstojníci vykonávali, ako som už uviedol, v prospech povojnového Československa niekoľko základných úloh – reprezentačnú, spravodajskú, diplomatickú a propagačnú. Spravodajská činnosť patrila medzi ich priority, atašé boli upozornení, že sa nemôžu obmedzovať len na vybavovanie bežnej agendy, ale musia „dobré a svedomite“ plniť aj spravodajskú úlohu. Ich úloha nemala byť „...jen reprezentatívne-diplomatická, ale treba jim dať presne vymedzené pracovné úkoly, aby v zahraničí sbírali zprávy – ovšem na podklade prísne legálnim – které může ČSR výhodně použít při organizaci armády, obrany vůbec a všech jiných složek politicko-hospodářských, které mají jakýkoliv vztah k vojenským věcem.“⁵ Základným pracovným produktom vojenských atašé bolo vypracúvanie a zasielanie periodických súhrnných správ o vojenských a politických udalostiach v krajine svojej akreditácie (vždy k 5. dňu mesiaca). Tieto správy vznikali na základe informácií z tlače, z poznatkov, ktoré atašé získali na stretnutiach, z ďalších otvorených zdrojov (súčasnou terminológiou OSINT), ale aj od kontaktov a dôverníkov (súčasnou terminológiou HUMINT). Práca s týmto typom zdrojov sa v spomínaných inštrukciách neuvádza, práca vojenských atašé s dôverníkmi má korene zrejme v období zostrenej medzinárodnopolitickej situácie koncom 30. rokov minulého storočia a v období počas 2. svetovej vojny. Pritom je ale dôležité, že v druhom prípade

1938 – 1945. Praha 2011. ISBN 978-80-204-2165-4.

³ Archív bezpečnostních složek (ABS), f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 28, Služební instrukce pro voj. attaché Republiky Československé, 3. 7. 1923.

⁴ Ide o dobový termín. Jednalo sa o spravodajských dôstojníkov či skupiny dôstojníkov, ktorí boli geograficky odlúčení a nachádzali sa v mimoriadnom postavení, t. j. v priestore, z ktorého bolo možné operovať priamo proti nepriateľovi (Nemecku).

⁵ Tamže, Poznámky k pracovně organizačnímu seskupení.

išlo o prácu výlučne proti krajinám Osi a nie proti krajine, kde exponovaný spravodajský dôstojník či atašé pôsobil. Súčasťou súhrnov, ako základného informačného produktu každého atašé, boli prílohy. Týkali sa dôležitých skutočností z textu, ktoré mali rozšíriť, resp. doplniť. Obvykle sa jednalo o výstrižky z tlačovín, ale aj celé brožúry či knihy, dokumenty či ich kópie, ale aj fotografie a podobne. Atašé týmto spôsobom prispievali k budovaniu informačnej databázy služby. Praha pritom atašé opakovane upozorňovala, že nie je nevyhnutné hlásiť každú zmienku o ČSR; oveľa dôležitejšie bolo hlásiť názory, ktoré na ČSR prejavili autority či už z vojenskej, politickej alebo hospodárskej sféry. Dôraz sa tiež kládol na formálnu stránku veci. Ich úroveň totiž mala zodpovedať tomu, že slúžili k informovaniu prezidenta, ministra a štátneho tajomníka národnej obrany, náčelníka a podnáčelníkov hlavného štábu či veliteľa operačného oddelenia HŠ.

Periodické hlásenia mali dodržiavať (orientačne) predpísanú štruktúru, pozostávajúcu z nasledovných bodov: 1 – vojenský prehľad (personálny – informácie o osobách, ktoré zastávali dôležité posty, ich životopis, fotografia, politické názory a pod.; vecný – (všeobecne, morálka, ubytovanie, výcvik, vzťah armády k ľudu, finančné zabezpečenie príslušníkov ozbrojených síl; organizácia – mierové počty, SV, dislokácia atď.); výzbroj a výstroj; výcvik; osvetová a mravná výchova; branná výchova; vojenská resp. branná príprava žien; propaganda; demobilizácia; zbrojný priemysel; vojenské ústavy; spravodajské služby; rôzne); 2 – politický prehľad (politika vnútorná, zahraničná, koloniálna, okupačná); 3 – národohospodársky prehľad (priemysel, poľnohospodárstvo, olej, ropa, uhlie, špeciálne odvetvia krajiny, obchod); 4 – prehľad sociálny; 5 – kultúrne správy; 6 – atómová bomba; 7 – doprava (letecká, železničná, cestná, lodná); 8 – pomer k ČSR; 9 – rôzne.⁶ Išlo samozrejme o osnovu, ktorú bolo potrebné prispôbiť miestnym pomerom a získaným poznatkom. Hlásenia sa vo fonde, z ktorého čerpám, zachovali pomerne dobre.

V praxi sa vyskytli aj prípady nespokojnosti s prácou zástupcov armády v zahraničí. V dokumente z druhej polovice decembra 1945 sa na margo toho uvádza: „*Někteří vojenští přidělenci doposud tyto souhrny zpráv nepředložili, někteří je vypracovávali velmi povšechně, při čemž se opírali o zprávy tisku. Jiní opět hlásili čas od času drobně, nijak zvlášť důležité zprávy, které mohly a měly být pojaty do souhrnu.*“⁷ Dokument vyzdvihuje nutnosť klásť dôraz na spravodajskú činnosť atašé. Spočívať mala v sledovaní vojenského, politického a hospodárskeho diania v tej-ktorej krajine. Prácu vykonávali atašé sami, ale viedli k tomu aj svojich podriadených a ako zdroje mohli využívať všetkých schopných dôstojníkov čs. armády, ktorí sa v danej krajine z akéhokoľvek dôvodu nachádzali.

Už som uviedol, že ukončenie vojenského konfliktu, ohľady na rozpočet, ako aj ašpirácie ČSR na medzinárodnej pôde viedli k prehodnocovaniu diplomatických zastúpení ministerstva národnej obrany. Súviselo to nielen s novo definovanými prioritami štátu, ale nemenej dôležitá bola aj skutočnosť, že: „...vláda národního frontu Čechov a Slovákův sa zásadne usniesla na výmene diplomatického zastúpenia v cudzine“, a preto mal byť „...vymenený aj personál vojenských attaché.“⁸ V praxi teda prišlo k prevzatíu už existujúcich postov, zníženiu ich počtu a „povýšeniu“ exponovaných spravodajských dôstojníkov na vojenských atašé, prípadne ich zrušeniu. Všeobecný názor MNO ohľadom pôsobenia čs. dôstojníkov v zahraničí bol podmienený finančnými možnosťami (nutnosť úspory), doposiaľ neujasnenou koncepciou, ale aj názorom, že dôstojníci z povolania sú potrební doma a že dôstojníkom v zálohe je potrebné umožniť vrátiť sa k pôvodným

⁶ Tamže, šk. č. 34, Príloha číslo 1 k č.j. 2998/TAJ.hl.št.2.odděl.1945

⁷ Tamže, Zprávy od vojenských zahraničních orgánů – předkládání, 19. 12. 1945.

⁸ Tamže, šk. č. 28, Smernice pri ustanovovaní voj. attaché a náčelníkov vojenských misií v cudzine – vyžiadanie, 19. 6. 1945.

povolaniam a založiť si doma novú existenciu.⁹ V júni 1945 disponovala ČSR touto sieťou vojenských a leteckých atašé: vo Veľkej Británii, Nórsku, Francúzsku, Belgicku, Iráne, Číne, USA a Kanade. Vojenské misie boli zriadené v Taliansku, ZSSR, Albánsku, Juhoslávii a Egypte. Okrem toho pôsobila veľká vojenská misia vo Veľkej Británii,¹⁰ ktorej činnosť do istej miery kolidovala s činnosťou vojenského atašé, resp. medzi predstaviteľmi oboch úradov sa prejavila revnivosť a napäté vzťahy medzi veliteľom misie gen. Stanislavom Bosým a atašé plk. Josefom Kallom. Ďalej exponovaní spravodajskí dôstojníci pôsobili vo Švajčiarsku (ilegálne), Švédsku (pololegálne), v Turecku, Palestíne a v Jeruzaleme. K nim treba započítať aj styčné misie pri spojeneckých armádach v Európe, ktoré boli dočasné a aj od nich prichádzali spravodajské hlásenia. Po skončení vojny išlo o hodnotné poznatky jednak ohľadom demobilizácie spojeneckých armád, ale aj o situácii v okupovanom Nemecku. Uvedené misie boli nástupcom čs. vojenskej misie pri Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force (Vrchné veliteľstvo spojeneckých expedičných síl, SHAEF), ktoré zaniklo dňom 13. júla 1945. Veliteľom čs. vojenskej misie pri SHAEF bol plk. V. J. Rosík (v Londýne), pri „hlavnom slede“ mjr. Miksche, jej formálna likvidácia bola ukončená ku koncu septembra 1945.¹¹

V lete 1945 prichádza k reorganizácii 2. oddelenia HŠ. V rámci služby vzniklo oddelenie „C“ (zahraničné), pod ktoré spadali aj vojenski atašé. Zainteresovaní sa súčasne snažili o zadefinovanie priestorov spravodajského záujmu, v ktorých mali pridelení pôsobiť. Napríklad v liste náčelníkovi hl. štábu gen. B. Bočkovi a prednostovi 2. odd. HŠ pplk. A. Rašlovi veliteľ vojenskej misie pri SHAEF pplk. V. J. Rosík navrhol, aby Československo malo vojenského atašé v každej európskej veľmoci, v USA a v každej krajine, s ktorou mala ČSR spoločné hranice.¹² Odporúčal tiež dôkladne sa riadiť jednou základnou zásadou: *„Pri udělování akreditiv pro cizí vojenské atašé v našem státě je záhodno řídit se příkladem Norska, t. j. nedávati zásadně akreditiv cizímu vojenskému atašé, který nemá sídlo v Praze. Chceme-li tuto zásadu aplikovati, musíme se dle ní řídit od počátku. Zde neplatí oportuni pořekadlo: „výjimka potvrzuje pravidlo“, nýbrž zde skutečně každá výjimka poruší pravidlo. Na příklad se může státi, že některý stát bude žádati o akreditiv pro voj. atašé, který bude míti sídlo ve Varšavě, též pro Československo. Dodržíme-li výše uvedenou zásadu od počátku, bude to velmi snadné s jednoduchým vysvětlením odmítnouti. Tato zásada bude jen k prospěchu naší vojenské prestiže. Rozhodně nesmíme připustiti, aby se opakoval případ, který znám osobně z doby předválečné, kdy italský letecký atašé měl své sídlo v Budapešti – tedy v zemi v podstatě nám nepřátelské – a současně byl akreditován pro Československo a Jugoslávii.“*¹³ Napokon bola prijatá zásada, podľa ktorej vo všeobecnosti: *„Vojenské attaché bude nutno posílat do všech zemí, bez ohledu na jejich rozlohu a sílu a jediným vodítkem nechť je tu tá okolnost, zda uvedené státy prožívají nyní proces politické i sociální proměny, anebo které se stanou centrem diplomatické aktivity, anebo, kde se předpokládá, že se tam ilegálně uchýlila část vedení nacisticko-fašistického štábu, zda už politického, nebo vojenského. Výjmenování států, do kterých je nutno určit attaché není proto možno stanovit definitivně, attaché budou určeni*

⁹ Tamže, šk. č. 30, Personál vojenského attaché ČSR v Paříži.

¹⁰ KUKLÍK, Jan – Němeček, Jan. *Osvobozené československo očima britské diplomacie*. Praha 2013. ISBN 9788024624044.

¹¹ ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 36, Likvidace čs. voj. mise u SHAEF a SHAEF REAR v Londýně a úprava podřízenosti a styku čs. voj. mise u BAOR a USFET, 21. 9. 1945.

¹² Tamže, šk. č. 38, Vojenští atašé, určování a udělování akreditů – případ Norska a všeobecně, 1. 9. 1945.

¹³ Tamže, Vojenští atašé, určování a udělování akreditů – případ Norska a všeobecně, 1. 9. 1945.

podle potreby.¹⁴ S ohľadom na možnosti a ambície krajiny, bolo vyšpecifikovaných 13 priestorov spravodajského záujmu, kde mali pôsobiť misie a atašé: ZSSR (misia aj atašé), Veľká Británia, USA a Kanada, Francúzsko s Belgickom a Holandskom¹⁵, Švajčiarsko, Taliansko¹⁶, Balkán (Juhoslávia, Grécko a Bulharsko, ale uvažovalo sa aj o zriadení úradu leteckého a vojenského atašé pre Juhosláviu, Albánsko a Grécko so sídlom v Juhoslávii), Rumunsko, Turecko (Blízky východ, uvažovalo sa aj nad Káhirou a Teheránom), Južná Amerika (v Brazílii), Škandinávia, Poľsko¹⁷ a napokon Ďaleký východ a Čína.¹⁸ Prednosta 2. oddelenia pplk. Anton Rašla súčasne navrhol v rámci „racionalizácie“ zrušiť úrad vojenských atašé v Nórsku, Iráne a Kanade,¹⁹ posty exponovaných spravodajských dôstojníkov v Turecku, Palestíne a Jeruzaleme a misii v Albánsku a Egypte. Rozhodnutie o zrušení úradu vojenského atašé v Mexiku padlo už skôr.

Po skončení vojny sa problematickou stala situácia čs. exponovaných spravodajských dôstojníkov, ktorí pôsobili v zahraničí a v priebehu vojny zabezpečovali tok informácií z Nemecka či okupovaných oblastí. Ako som už uviedol, vo viacerých prípadoch sa predpokladalo, že sa stanú vojenskými atašé. Pri riešení aktuálnych otázok doby však kompetentní v Prahe vnímali otázky zahraničného zastúpenia len ako menej dôležité, čo zainteresovaným prinášalo nemalé problémy.²⁰ Vyriešenie otázky akreditácie vojenských pridelených vo Švajčiarsku, Švédsku a Turecku bolo teda v lete 1945 nanajvýš aktuálne. Vo všetkých troch prípadoch išlo o chýlostivú záležitosť. Vo Švajčiarsku už v priebehu vojny žil pod falošnou identitou na britský pas pplk. Karel Sedláček. Britská strana po skončení vojny požiadala o vrátenie tohto dokladu. Jeho menovanie za atašé odporúčal aj čs. vyslanec v krajine a podľa Rašlovho zástupcu plk. Karla Palečka sa to dalo ľahko zariadiť tak, že by mu londýnske MZV v likvidácii vydalo diplomatický pas. Kým vo Švajčiarsku celý proces prebehol bez väčších komplikácií, inak to bolo na severe Európy. Od roku 1944 pôsobil vo Švédsku pod vlastným menom pplk. Alois Čáslavka, pričom: „Švédské úrady predpokládaly, že po navázaní diplomatických styků zůstane pplk. Čáslavka na místě jako voj. přidělenec.“²¹ Po istých komplikáciách MNO nakoniec pristúpilo k menovaniu Čáslavku za vojenského atašé vo Švédsku a mal pôsobiť aj v Nórsku. Nóri mu však odmietli udeliť agrément. Dôvody vysvetľoval veliteľ čs. vojenskej misie pri SHAEF plk. V. J. Rosík v už citovanom liste adresovanom náčelníkovi

¹⁴ Tamže, šk. č. 28, Poznámky k pracovně organizačnímu seskupení.

¹⁵ Funkciu vojenského atašé v Holandsku zastával v roku 1945 pplk. Jaroslav Kašpar, ktorý až do leta 1945 pôsobil ako vojenský atašé v Nórsku. V rozpočte MNO sa už na rok 1946 z funkciou vojenského atašé v Holandsku nepočítalo, funkciu mal zastrešiť vojenský atašé vo Francúzsku. Zrušenie úradu sa uskutočnilo k 31. 10. 1945. Tamže, šk. č. 37, Holandsko – zrušení úradu voj. attaché ČSR,

¹⁶ Vojenský atašé sa mal funkcie ujať až po skončení práce vojenskej misie pri General Headquarters – Central Mediterranean Forces, ktorá mala na starosti repatriáciu vojakov českej (bývalí príslušníci Vládného vojska) a slovenskej (bývalí príslušníci technickej brigády) národnosti.

¹⁷ Tamže, šk. č. 28, Voj. a let. attaché do Polska – ustanovení, 4. 6. 1945. Do funkcie bol navrhnutý mjr. Stanislav Dvorský, ktorého menovanie odmietla Vojenská rada. Uvažovalo sa aj o menovaní mjr. Pavla Marcellyho.

¹⁸ Tamže, šk. č. 28, bez názvu, grafické znázornenie, k č. j. 162/Taj.1945.

¹⁹ Tu bola tiež v hre otázka výmeny plk. Jána Ambruša za jeho spolupracovníka škpt. Eudovíta Sozanského, napokon však úrad bol zrušený, pričom jeho úlohy prevzal vojenský a letecký atašé v USA plk. Karel Lukas. Tamže, Jmenování voj. a let. attaché do Kanady, 4. 6. 1945. ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 28, Vojenští attaché – změny, 15. 6. 1945.

²⁰ Vid' napr. moju štúdiu o čs. vojenskom atašé vo Švédsku: MEDVECKÝ, Matej. *Nepotrebný diplomat*. Působenie čs. vojenského atašé Aloisa Čáslavku v Štokholme po skončení druhej svetovej vojny. In *Vojenská historie*, roč. 19, 2015, č. 1, s. 60-80. ISSN 1335-3314.

²¹ Tamže, šk. č. 28, Připomínky k likvidaci býv. 2. oddělení H. V. v Londýně, 14. 6. 1945.

hlavného štábu gen. B. Bočkovi a náčelníkovi 2. odd. HŠ pplk. A. Rašlovi. V dokumente poukázal na to, že nórsky vojenský kontingent v Británii bol podobný ako československý a krajina navyše dala spojencom k dispozícii svoju početnú obchodnú flotilu, ktorá sa v dôsledku bojov znížila na polovicu predvojnového stavu. Počas vojny mali obe krajiny akreditovaných vojenských atašé. Žiadať od Nórov akreditáciu pre atašé vo Švédsku so sídlom v Štokholme teda Rosík považoval za netaktné, a to nielen v kontexte vzájomnej histórie oboch krajín, ale tiež švédskej neutralitu počas vojny. Rosík napokon v tomto konkrétnom prípade berúc do úvahy malý význam Nórska pre ČSR odporúčal menovať atašé pre Nórsko so sídlom v Oslo, ktorý by však krajinu len niekoľkokrát do roka navštívil (pri štátnom sviatku či veľkých leteckých cvičeniach).²²

Komplikovaná bola situácia v Istanbuli, kde počas vojny pomerne veľkú spravodajskú expozitúru viedol pplk. Jaroslav Hájiček (používal krycie meno „Petr“). Rozviedna činnosť z tureckého územia sa skončila po obsadení Bulharska sovietskymi vojskami v roku 1944,²³ pokračovala tu už len československo-sovietska spolupráca v oblasti kontrarozviedky. Podľa Palečkovho názoru nebolo nutné udržiavať v krajine dovtedajší stav personálu a opäť v prípade rozhodnutia ponechať Hájička v krajine považoval za nevyhnuté ho legalizovať. V rovnakej dobe Rašla uvažoval aj o úplne inej možnosti – v Turecku mal miesto exponovaného spravodajského dôstojníka pôsobiť atašé: „... so sídlom v Prahe, ktorý by občas do Istanbulu dochádzal.“²⁴ Toto riešenie napokon nebolo neprijateľné. Hájiček vzhľadom na takmer úplné zastavenie spravodajskej činnosti navrhol listom z 9. júla 1945 personálne zoštíhlenie (odoslanie troch osôb do vlasti),²⁵ nakoľko plnili úlohy najmä administratívneho charakteru – zo značnej časti sa zaoberali zabezpečovaním transportov vojakov do vlasti. Hájiček je ešte v lete 1945 uvádzaný ako čs. vojenský zmocnenec v Turecku, funkciu atašé zastával od 1. septembra 1945.²⁶ V lete 1945 padlo rozhodnutie o zrušení čs. vojenskej misie v Káhire a administratívneho štábu Jeruzaleme, čo bolo motivované vecne a finančne. K tomuto sa stavali negatívne britské úrady, ktoré poukazovali na nutnosť zabezpečovania starostlivosti o približne 600 československých žien a detí, nachádzajúcich sa stále v Palestíne, ako aj vybavovanie bežnej agendy v Egypte: „*Bude-li nutno trvati na našem návrhu zrušení Čs. admin. štábu v Jerusaleme a styč. důstojníka v Cairu [Káhire], pak W[ar] O[ffice] považuje za nutné přidělití jednoho anglicky mluvícího důstojníka k čs. konsulátu v Jerusalemu a čs. vyslanectví v Cairu.*“²⁷ S ohľadom na finančnú náročnosť fungovania úradov v zahraničí sa však malo trvať na urýchlenej repatriácii čs. občanov. Do úvahy prichádzalo zrušenie administratívneho štábu v Jeruzaleme do 31. októbra 1945 s možnosťou ponechať tam po tomto termíne jedného styčného dôstojníka (do konca decembra).²⁸ Problémom v tomto prípade však bola skutočnosť, že čs. administratívny štáb sa staral a vyplácal príspevky rodinám (cca 500 osôb) čs. vojakov a dôstojníkov z fondov poskytovaných

²² Tamže, šk. č. 38, Vojenští atašé, určování a udělování akredity – případ Norska a všeobecně, 1. 9. 1945.

²³ Z Turecka bolo dovtedy možné cez bulharské územie udržiavať priame spojenie do krajín v podruží Nemecka. Železničné spojenie (nákladné aj osobné) sa využívalo napríklad na prevážanie vysielaciek či šifrovacích kľúčov, napríklad aj na Slovensko.

²⁴ Tamže, šk. č. 28, Smernice při ustanovování voj. attaché a náčelníkov vojenských misí v cizině – vyžádání, 19. 6. 1945.

²⁵ Tamže, šk. č. 35, Čsl. vojenská mise v Turecku – návrh na reorganizaci, 9. 7. 1945. Z neznámeho dôvodu je pod dokumentom podpísaný krycím menom „PETR“.

²⁶ Ref. 1, s. 212-213.

²⁷ Tamže, šk. č. 36, Čs. admin. štáb SV.- likvidace, 18. 8. 1945.

²⁸ Tamže, Posudek III./2.odděl.k čj. 1733 Dův.hl.št./2.odděl.1945.

britskou vojenskou správou v Palestíne. Odvolanie štábu pred ukončením repatriácie by znamenalo, že by títo rodinní príslušníci ostali bez prostriedkov, nakoľko Briti fondy poskytovali len špeciálnemu vojenskému úradu a nie čs. diplomatickému zastúpeniu. V tomto kontexte je potrebné zdôrazniť, že samotná repatriácia bola závislá nie od čs. MNO, ale od toho, kedy britská strana poskytne nutné dopravné prostriedky.²⁹

V niektorých prípadoch však striktné zrušenie úradu vojenského atašé podnietilo s ohľadom na diplomatické zvyklosti či iné dôvody intervenciu zo strany Ministerstva zahraničných vecí. MZV napríklad v prípade zrušenia úradu vojenského atašé v Kanade navrhovalo zvážiť ešte možnosť menovať zvláštného atašé s nižšou vojenskou hodnosťou, resp. aspoň zariadiť, aby atašé v USA, resp. jeho zástupca trávil časť roka v Kanade. V prospech tohto riešenia hovorila skutočnosť, že sa v krajine nachádzalo stále dosť čs. občanov a agenda odvodov a povoľovanie odkladov nástupov na prezenčnú vojenskú službu si mala vyžiadať prácu aspoň jedného úradníka a „*Mimo to je Kanada štátom s mladou moderní armádou, ktorá se proslavila za války s moderním válečným průmyslem, který snad bude hodným studia a pozorování.*“³⁰ MZV vo svojom prípise ďalej poukazovalo na veľmi priateľský postoj Kanady k čs. armáde v priebehu vojny a na skutočnosť, že pri čs. armáde v Londýne bol dokonca akreditovaný zvláštny vojenský atašé Kanady „... což bylo se strany Kanady jistě velmi přátelským gestem a projevem zvláštní přízně, neboť tehdejší malý stav čsl. armády v zahraničí ustanovení vojenského attaché u nás jistě neodůvodňoval. Je-li na př. v úmyslu míti zvláštního vojenského attaché v Moskvě, jistě by se doporučovalo, aby byl jím daleko spíše někdo v Kanadě.“³¹

Povojnové pomery zaujímavo dokresľuje prípad Číny. Tamojší vojenský a letecký atašé mjr. gšt. Jaroslav Šustr ešte 3. júna navrhoval vyslanie vojenskej misie. Odôvodňoval to silným obdivom k Nemecku a nemeckej armáde, ktorý mal v tunajších vojenských kruhoch panovať. Misia mala okrem propagácie prispieť aj k „získaniu pôdy pre uplatnenie našich zbraní“, teda nadviazaniu obchodných kontaktov medzi Čínou a československými zbrojovkami. „*Dalším důvodem je složka zpravodajská, která by měla veliký význam hlavně pro naše spojení s Ruskem. Rusové sami v přítomné době nemohou z důvodů politických /vnitřních i zahraničních/ nic podobného podniknout.*“³² Táto jeho iniciatíva sa ale v Prahe s veľkým pochopením nestretla a ani jeho ostatná činnosť sa takpovediac „netešila“ prílišnej pozornosti nadriadených. Potvrďuje to aj skutočnosť, že niektoré jeho požiadavky (resp. informácie, o ktorého ho žiadali predstavitelia čínskej armády) neboli vybavené ani dlhé mesiace po požiadaní. Šustr v liste do Prahy z júla 1945 na margo komunikácie s Ústredím trpkó konštatoval: „*Znovu prosím o pokud lze brzké, nebo alespoň o vyřizování vůbec mých spisů. Jsem-li úplně bez odpovědi, nemohu skutečné zde pracovat a veškeré náklady na zdejší úřad jsou naprosto zbytečné.*“³³ Nezaujím Prahy však súvisel aj s úvahami o úplnom zrušení úradu vojenského a leteckého atašé v Číne – o tomto variante sa uvažovalo po podpísaní mierovej zmluvy s Japonskom. Šustr na tento pravdepodobný scenár reagoval začiatkom októbra 1945 listom. V ňom argumentoval v prospech ponechania úradu na Ďalekom východe. Poukazoval na prestížne, politické, národohospodárske a vnútorné dôvody. Podľa Šustra ponechanie siete zahraničných zastupiteľských úradov jednak svetu demonštrovalo nezávislosť od ZSSR. Súčasne politický príklon ČSR k Sovietskemu zväzu vyžadoval dobrú informovanosť

²⁹ Tamže, Posudek III./2.odděl.k čj. 1733 Dův.hl.št./2.odděl.1945.

³⁰ Tamže, Vojenský attaché pro Kanadu, 24. 8. 1945.

³¹ Tamže, Vojenský attaché pro Kanadu, 24. 8. 1945.

³² Tamže, šk. č. 28, Čs. voj. mise v Číně – návrh na zřízení, 3. 6. 1945.

³³ Tamže, šk. č. 30, Hlášení čí. 14, 7. 7. 1945.

domácich úradov o dianí, obzvlášť v Číne, kde v tom čase dochádzalo k zostrovaniu konfrontácie záujmov USA, Veľkej Británie a ZSSR. Šustr ďalej poukazoval na to, že práve vojenský a letecký atašé má jedinečnú možnosť pomáhať aj v hospodárskej sfére, nakoľko v Číne, kde prebiehala občianska vojna, resp. sa schyľovalo k jej pokračovaniu, mala armáda mimoriadne postavenie a značný (oficiálny i neoficiálny) vplyv na priemysel a (zahraničný) obchod krajiny. Okrem toho sa na východe Číny nachádzala menšina Čechov a Slovákov a krajanovia žili aj v ďalších krajinách regiónu – napr. v Indii.³⁴ Kurióznou časťou dokumentu je tá, kde Šustr informuje o niektorých rozdielnostiach, vyplývajúcich z odlišných tradícií a mentalít. V liste apeloval na to, aby budúci atašé (v prípade zachovania úradu) bol aspoň plukovník: „...*třeba i jen dočasným propůjčením hodnosti. Je to nutné aby bylo dosaženo rovnováhy mezi našimi attaché u malých a velkých států, dále pak proto, aby bylo dosaženo určité parity mezi ostatními attaché v Číně a správného poměru k důstojnickým hodnostem čínským. Tak se na př. při jedné recepci stalo, že se čínský vice-ministr zahraničí Dr. K. C. Wu³⁵ zeptal našeho velvyslance: Proč je váš attaché jenom major? Není schopen na povýšení? Proč ho sem tedy posílali? A je li schopen zastávat službu attaché-ho, proč není více? Nezapomínejte, že u nás důstojník začíná vlastně majorem.*“³⁶ Rovnako je dokladom dobových pomerov skutočnosť, že atašé v Číne musel MNO upozorňovať na nutnosť zjednotenia prekladov – pre zaujímavosť to odcitujem obsirnejšie: „*Všechna nařízení a výnosy MNO, týkající se přímo či nepřímo veřejnosti, tisku či úřadů zemí v nichž voj. attaché jsou pověřeni, by měla být ministerstvem zasílána buď dvojjazyčně /:česky a anglicky:/, nebo alespoň výrazy a pojmenování zásadního rázu by měla býti uvedena v závorce v angličtině. Docílí se tím jednotnosti v názvosloví v poměru k spojencům, resp. zamezí se buď nežádoucího povyšování či degradování našich voj. velitelských míst a institucí. Tak na př. „Nejvyšší velitel“, „Hlavní velitel“ a pod. se dá překládat několika způsoby, jež nemusí právě odpovídat equivalentu v postavení nejvyššího či hlavního velitele v jiných armádách. Rovněž tak názvy našich vyznamenání, která v jiných zemích se píší na adresy, navštívenky a pod. Čsl. Válečný Kříž 1939, vlastně naše nejvyšší voj. vyznamenání se v očích ciziny snižuje pojmenováním Military Cross. Konkrétní případ: Vál. Kříž 1939 byl udělen Generalissimu Chiang Kai-Shek-ovi³⁷; svého času bylo britským attaché v Chung-Kingu³⁸ v mé přítomnosti přineseno na přetras, že MC není vyznamenáním dosti vysokým pro Hlavu Státu.*“³⁹ Šustr tiež uviedol svoje návrhy na anglické preklady názvov vojenských vyznamenaní. V prospech zachovania existencie úradu sa vyslovil aj prednosta vojenskej kancelárie prezidenta gen. O. Španiel.⁴⁰ Tento prípad potvrdzuje, že podcenenie významu reprezentácie, resp. neprikladanie vážnosti propagovania vlastnej krajiny, malý dôraz na formálnu stránku veci potom negatívne ovplyvňoval medzinárodný kredit krajiny.

Podobné otázky riešil aj vojenský atašé v Iráne. V liste z konca augusta 1945 oznamoval, že keďže počas jeho návštevy v Prahe nepadlo rozhodnutie o tom, či bude úrad existovať aj naďalej, nezačal ešte s jeho likvidáciou. V dokumente sa prihovárал za ponechanie úradu, aj s ohľadom na to, že si to Iránci prajú a tiež na predvojnové

³⁴ Tamže, šk. č. 32, Voj. a let. attaché v Číně – návrhy a prosby, 3. 10. 1945.

³⁵ Funkciu zastával v rokoch 1943 – 1945.

³⁶ ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 32, Voj. a let. attaché v Číně – návrhy a prosby, 3. 10. 1945.

³⁷ V súčasnej slovenskej gramatike Čankajšek.

³⁸ V súčasnej slovenskej gramatike Čchung-čching.

³⁹ ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 32, Voj. a let. attaché v Číně – návrhy a prosby, 3. 10. 1945.

⁴⁰ Tamže, Vojenský a letecký attaché v Číně – návrhy, 22. 10. 1945.

dobré obchodné vzťahy medzi oboma krajinami, keď krajina odoberala značné množstvo produktov československých zbrojoviek.⁴¹

Problematické situácie však nevznikali len v prípade geograficky vzdialených regiónov. Ako ťažko pochopiteľná kuriozita vyznieva vyjadrenie veliteľa čs. vojenskej misie pri United States Forces, European Theatre (veliteľom amerických síl v Európe bol gen. Dwight Eisenhower) pplk. Ferdinanda Otta Mikscheho, budúceho čs. vojenského ataše vo Francúzsku a významného vojensko-politického teoretika. Vo svojom hlásení z 19. októbra 1945 Miksche konštatoval: „Dověděl jsem se z novin, že gen. Eisenhower navštívil Prahu dne 11. 10. 1945. Přesto, že mám zastupovati v jeho štábu zájmy čs. vlády, nebyl jsem informován o průběhu vyjednávání jeho návštěvy v P. K tomu hlásím, že podobná jednání se mně dotýká nejenom osobně nýbrž i služebně jelikož jde o jasný případ diskreditování čs. reprezentantů v cizině.“⁴²

Už citované Rašlove smernice z leta 1945, adresované predsedníctvu SNR, sú zaujímavé aj z čisto slovenského pohľadu. Rašla navrhoval, aby sa vojenským a leteckým atašé v USA stal Slovák, a to aj s ohľadom na skutočnosť, že sa do USA dostali niektorí predstavitelia ľudáckej emigrácie (spomína konkrétne Konštantína Čulena), ktorí tu môžu pôsobiť protičeskoslovensky a je potrebné ich činnosti venovať pozornosť. Ako vhodnú osobu navrhoval pplk. pech. Jozefa Martina Kristína (mal sa stať vojenským atašé, leteckým sa mal stať mjr. let. Stanislav Rejhar, personál mali dopĺňať kpt. Vilém Ball a škpt. Ľudovít Sozanský). Dokument tiež uvádza ďalšie personálne návrhy na dôstojníkov slovenskej národnosti, ktoré – na rozdiel od Kristína – prichádzali do úvahy ako personál vojenského zastúpenia ČSR v zahraničí (mjr. Ján Korecký)⁴³. Rašla záverom smerníc dodal: „Prosím, aby predsedníctvo SNR urobilo potrebné kroky ohľadom požiadavku výmeny personálu vojenského zastúpenia v cudzine, lebo ide väčšinou o personál menovaný ešte pred niekoľkými rokmi buď londýnskou vládou, alebo prevzatý ešte z predmnichovskej ČSR. Je tu obava, že uvedený personál stratil kontakt s vývojom domácich pomerov ČSR, najmä s dnešnou novou líniou.“⁴⁴ Išlo teda o napĺňanie predstavy, ktorú mu krátko pred nástupom do funkcie prednostu 2. oddelenia HŠ prezentoval Gustáv Husák, ohľadom nutnosti obsadzovania postov účastníkmi SNP, resp., ak to chápeme v širšom kontexte, Slovákmi.⁴⁵

Na uvedené návrhy razantne zareagoval prednosta Vojenskej kancelárie prezidenta brig. gen. Oldřich Španiel, ktorý niekoľko rokov inkriminovaný post zastával. Vo svojom elaboráte poukázal na nutnosť vyvarovať sa akéhokoľvek zasahovania vojenských

⁴¹ Tamže, šk. č. 40, Attaché vojenský čs. – úřad – trvání, 30. 8. 1945.

⁴² Tamže, šk. č. 32, Hlášení čís. 2, 19. 10. 1945.

⁴³ Ján Korecký od augusta 1945 zastával funkciu styčného dôstojníka MNO pri Ministerstve zahraničných vecí. ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 35, Styčný dôstojník k Min. zahr. vecí, návrh na ustanovenie. Jeho úlohou bolo informovať na základe podkladov MZV prednostu 2. odd. HŠ, sprostredkovať komunikáciu s MZV tým organizačným zložkám MNO, pre ktoré to bolo dôležité z pohľadu ich práce (zahraničná skupina 2. odd. HŠ, oddelenie pre styk so spojeneckými armádami pri HŠ, ale aj ostatným odborom, ktoré takéto spojenie potrebovali pre plnenie svojich služobných úloh. Ďalej pôsobil ako styčný orgán MNO pri riešení pohraničných incidentov, ktorých sa zúčastnili vojenské osoby, dozeral na vybavovanie podnetov MZV v rezorte obrany, aby sa dialo včas, a pôsobil tiež ako technický poradca pre MZV v styku s MNO. Tamže, šk. č. 35, Dočasné smernice pre styčného dôstojníka MNO k Min. zahr. vecí, 8. 8. 1945.

⁴⁴ Tamže, šk. č. 28, Smernice pri ustanovovaní voj. attaché a náčelníkov vojenských misií v cudzine – vyžiadanie, 19. 6. 1945. V jemnejšej podobe a už ako návrh náčelníka hlavného štábu pozri: ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 28, Vojenské zahraniční zastoupení – změny, 20. 6. 1945.

⁴⁵ RAŠLA, Anton. *Zastupoval som československý štát. Význanie*. Prešov : Privatpress, 2000. ISBN 80-967053-0-X, s. 43.

pridelencov do politických otázok (záležitosť K. Čulena), ako aj na nutnosť sledovať v prvom rade: „... *vývin amerického raketového dělostřelectva, moto-mechanisace armády, výcvikové metody a školení mužstva i důstojnictva a zvláště nyní vývoj taktiky moderní americké armády, která vyčerpává zkušenosti všech bojišť světa*“.⁴⁶ Španiel dodal, že kvalifikácia podplukovníka pechoty nie je dostatočná pre sledovanie toho, čo USA po vojenskej stránke vtedy vo svete znamenali a kriticky sa vyslovil aj na margo schopností škpt. Sozanského. Pokiaľ ide o národnosť navrhovaných dôstojníkov, Španiel poukázal aj na skutočnosť, že veľvyslanec Vladimír Hurban aj prednosta informačnej služby Ján Papánek sú Slováci a „... *z české strany často bylo poukazováno na tuto okolnost. Jestliže by i vojenští attaché měli být Slováci, neubráníme se výtkám se strany naší veřejnosti ve Spojených státech*“.⁴⁷ Rašla, samozrejme, nemohol nechať toto vyjadrenie bez odozvy – v prvom rade sa pochopiteľne odvoláva na stále platný služobný predpis o činnosti vojenských pridelencov A-XV z roku 1923, ale prízvukuje tiež zmenené politické pomery, Košický vládný program a v neposlednom rade prejav generála Ludvíka Svobodu, ktorý predniesol 31. mája 1945 v pražskej Lucerne.⁴⁸ V dokumente navrhuje predsa len ponechanie plk. Lukasa v USA (na poste napokon zotrval) a výmenu len leteckého atašé. Argumentoval nutnosťou uspokojiť aj slovenských krajanov menovaním Slováka, nakoľko ho štátny tajomník MZV Vladimír Clementis informoval o plánovanom odvolaní veľvyslanca Hurbana, ako aj o možnom skončení Papánkovo účinkovania. A napokon Rašla nesúhlasil ani so Španielovým názorom na to, aby na vojenské diplomatické zastúpenie do USA boli umiestňovaní dôstojníci generálneho štábu: „... *mám námitku, že důstojníkov gen. štábu bude MNO potřebovat' při organizování štábů vyšších velitelství. Ja som navrhoval přidělit' takých důstojníků, kteří nie sú sice důstojníky gen. št., ale pracovali v zahraničnom vojsku u velitelství a u štábů /jak kpt. Ball, tak isto škpt. Sozanský/. Opakujem, že kladiem väčší dôraz na požiadavok národnej i štátnopolitickej spoľahlivosti, keď je tu zřejmé, že uvedení důstojníci vyhovují aj po stránce vojensko-odbornej, spoločenskej, jazykovej a organizačnej*“.⁴⁹

Rok 1945 vo vojenskej diplomacii však znamená predovšetkým obdobie neustálych škrtov. Znižovanie výdavkov pritom je do značnej miery prirodzené – vojna sa skončila a štát potreboval peniaze na rekonštrukciu krajiny, ktorej viaceré časti utrpeli značné vojnové škody. Financovanie zahraničného aparátu, dovtedy financovaného pôžičkami, musel na svoje bedrá prevziať štát a MNO. Ako tento proces prebiehal, ukazujú viaceré zachované dokumenty. Najviac vyťažená v tomto smere bola vojenská misia vo Veľkej Británii, ktorá bola zodpovedná za repatriáciu čs. vojenských jednotiek na britskej pôde a ktorej 2. oddelenie zas zodpovedalo za prechod spravodajských expozitúr do povojnových pomerov. Za týmto účelom 2. oddelenie vojenskej misie vo Veľkej Británii dostalo pri likvidácii 2. oddelenia bývalého Hlavného veliteľstva čs. brannej moci v Londýne z čias vojny obmedzený spravodajský paušál (5 337 libier), z ktorého sa mali hradiť aj požiadavky exponovaných spravodajských dôstojníkov. Ich pomer sa však mal upraviť z Prahy, čo sa ale odkladalo. Misia po tom, ako im Briti v lete 1945 poskytli výkaz finančných prostriedkov, poukázaných čs. exponovaným spravodajským strediskám v priebehu prvého polroka 1945, musela skonštatovať, že čiastka dvojnásobne presahuje paušál, ktorý malo 2. oddelenie misie k dispozícii. Exponované strediská tak

⁴⁶ ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 28, Vyjádření k č. j. 314 taj.45, 21. 6. 1945.

⁴⁷ Tamže, Vyjádření k č. j. 314 taj.45, 21. 6. 1945.

⁴⁸ Tamže, Vyjadrenie k posudku pána brig. gen. O. Španiela, 21. 6. 1945.

⁴⁹ Tamže, Vyjadrenie k posudku pána brig. gen. O. Španiela, 21. 6. 1945.

dostali radu obmedziť činnosť a všetky výdavky na najnutnejšiu minimálnu mieru.⁵⁰ Toto platilo pre exponovaných spravodajských dôstojníkov, (budúcich atašé), ktorí tak museli čeliť nedostojným podmienkam, nezodpovedajúcim postaveniu diplomatického zástupcu suverénnej krajiny. Napríklad A. Čáslavka sa v listoch nadriadeným opakovane sťažoval na akútny nedostatok peňazí na akúkoľvek zmysluplnú činnosť. Musel šetriť na predplatnom novín a kníh, používať vlastné peniaze na úradné účely a dokonca si požičiavať na to, aby si mohol dovoliť kúrenie. Ešte horšia situácia bola v Iráne, ako je zrejme zo spisu nazvaného *Promemoria*. Dokument začína porovnaním plátov pracovníkov vyslanectva a úradu vojenského atašé, z ktorého vyplýva, že vojaci zarábali ešte o niečo menej než polovicu platu diplomatov a: „*Při tom si ještě personál teheránské legace nařiká, že s platy nemohou vystačiti. V původní žádosti čs. voj. attaché o zvýšení náležitosti bylo žádáno, aby příslušné zvýšení povoleno bylo se z p ě t n o u p l a t - n o s t í alespoň od 1. dubna 1944. Trvám důrazně na stanovení vyšších náležitostí se zpětnou platností, poněvadž se zdejší personál dosazováním z vlastních úspor tak finančně vyčerpal, že je pouze spravedlivé, aby mu alespoň částečně byla nahrazena ztráta. To platí jak pro personál t. č. přidelený zdejšímu úřadu tak i pro personál již odvolaný, který však byl u úřadu ještě po 1. dubnu 1944 /Plk. Stoj. škpt. Dvořák, npor. Pšenčík, npor. Samek/. Třeba zdůrazniti, že dosazované úspory si personál ušetřil před příchodem do činné služby s úmyslem, aby měl nějakou hotovost po návratu domů. – O tyto úspory byl personál zdejšího úřadu připraven. – Zatím co napr. v Londýně si mohl důstojník přidělený MNO ještě ze svého platu ušetřiti, zde v Teheránu musel personál ještě ze svého dopláceti, aby mohl býti vůbec živ, t.j. vykonávati službu.*“⁵¹ Plk. J. Lípa, čs. vojenský atašé v Teheráne, totiž už v priebehu vojny opakovane a neúspešne poukazoval na nesmiernu drahotu v Teheráne, na čo exilové MNO adekvátne nereagovalo. Ešte v októbri, mesiac pred likvidáciou úradu, opäť žiadal vojenský atašé v Iráne poskytnutie financií na vyrovnanie dlhov, ktoré vznikli pri vykonávaní úradnej činnosti.⁵² Podobná situácia panovala aj v ZSSR – so žiadosťou o zvýšenie náležitostí sa pre drahotu na svojich nadriadených obrátil začiatkom novembra 1945 veliteľ vojenskej misie v ZSSR plk. Karel Mareš. Vo svojom návrhu, kde žiadal takmer zdvoynásobenie plátov napísal: „*Jako důvod uvádím ceny šatstva a potravin v moskevských obchodech v listopadu 1945 (...). Jest sice možnost nákupu v obchodě vymezeném pro příslušníky vyslanectví a voj. missí, kde jsou ceny přibližně poloviční. Tam však má každý vymezen ohraničený příděl, který vždy nestáčí a též není tam vše k dostání – na př. toaletné mýdlo dosud nebylo.*“⁵³

Šetrenie však vo viacerých prípadoch narážalo na diplomatický takt, na čo aj atašé opakovane upozorňovali. Vo viacerých prípadoch šetrenie znemožňovalo akúkoľvek zmysluplnú prácu. Už spomínaný Rosík aj preto apeloval, aby sa šetrilo redukciou zastúpení a nie menovaním jedného atašé pre viacero krajín: „*Určovaním jednoho vojenského atašé pro více států, vydáváme se nejen risiku, že nám bude akreditiv státem, kde voj. atašé nemá své sídlo, odmítnut, ale též nebezpečí, že takovýto stát zachová se k nám stejně. To jest požádá nás o akreditiv pro voj. atašé, který bude mít na př. sídlo ve Varšavě. To by nám jistě nebylo vhod a také by to nesloužilo naší vojenské a politické*

⁵⁰ Tamže, šk. č. 29, Poměr zprav. středisek v zahraničí a vojenských přidělců – upravení, 2. 7. 1945.

⁵¹ Tamže, šk. č. 35, Promemoria.

⁵² Tamže, šk. č. 40, Požitky zaměstnanců úřadu čs. voj. attaché v TEHERANU, 23. 10. 1945. ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 40, Požitky zaměstnanců úřadu čs. voj. attaché v TEHERANU, 30. 8. 1945. Tamže, Náležitosti personálu úřadu voj. attaché v Teheránu – úprava, 8. 10. 1944 (Opis).

⁵³ Tamže, šk. č. 38, Náležitosti příslušníků čs. voj. misse v SSSR – návrh, 6. 11. 1945.

prestiži. Určovaním vojenského atašé pro pro více států se také mnoho zpravodajsky nezíská. Vojenský atašé, který nemá své sídlo přímo v zemi, nezná zpravidla jazyk této země a jeho pozorování je omezeno na dobu krátkých návštěv. Často se nemůže zúčastnit ani velkých cvičení, neboť tato se konají zpravidla ve stejnou dobu. Je proto lépe, chceme-li mít zprávy ze země kde nemáme voj. atašé, dát každému jinému důstojníkovi /nejlépe důstojníku 2. oddělení hl. št., který má přidělenou příslušnou zeměpisnou oblast ke studiu/, který zná jazyk země a má o ni zájem, čas i prostředky, aby tuto zemi navštívil a podal zpráv. Chceme-li poznati armádu takové země během velkých cvičení, tu máme vždy možnost vyžádati neb vyprovokovati pozvání.“⁵⁴ Dalej takticky upozorňoval, že je vhodné sa držať zásady reciprocity – je na jednej strane možné mať akreditovaného vojenského atašé v krajine, pri vláde ktorej ho mali počas vojny, nie je však nutné atašé aj okamžite poslať do zahraničia fyzicky a počkať, kým tá-ktorá krajina skutočne vyšle svojho atašé do Prahy a „Jejich dočasnou nepřítomnost v akreditovaném státě odůvodnit pak naléhavou potřebou při budování armády, tak jak to nám odůvodnili již některé z těchto států. To by se mohlo týkat, pokud mně známo, Norska, Holandska, Mexika a Číny.“⁵⁵

Všadeprítomné šetrenie je markantné nielen z rušenia niektorých úradov, ale aj v redukcii personálu tých úradov vojenských atašé, ktoré vo svojej práci pokračovali. Napríklad vojenský a letecký atašé v Paríži plk. Rudolf Bulandr koncom júla 1945 hlásil za svoj úrad stav 11 osôb, z toho 6 dôstojníkov. Okrem toho na úrade dočasne pôsobili štyria ďalší dôstojníci, ktorí sa primárne zaoberali vypočúvaním a triedením osôb určených na repatriáciu.⁵⁶ Do budúcnosti sa však pre úrad počítalo s piatimi, resp. štyrmi osobami, t.j. vojenský atašé, jeho zástupca (existencia tohto postu nebola ešte definitívne doriešená), spravodajský dôstojník, manipulačná sila a pisárka.⁵⁷ Sám však tento post nezastával dlhobojšie a už v decembri 1945 ho nahradil pplk. F. Miksche.⁵⁸

Okrem vojenských atašé disponovalo Československo v roku 1945 aj vojenskými misiami. Ich úlohy primárne spočívali v „starostlivosti“ o čs. vojenské osoby v zahraničí, resp. v zabezpečovaní ich repatriácie. Ale nielen v tom. Napríklad v prípade Talianska veliteľ čs. vojenskej misie pplk. Karel Svoboda informoval aj o priaznivých podmienkach pre rozvinutie spravodajskej činnosti v tejto krajine. Poukazoval na kontakty, ktoré nadviazali čs. občania – partizáni s talianskymi partizánmi, všeobecné sympatie Talianov v ČSR, možnosti dôstojníkov misie pohybovať sa po krajine z titulu úradných návštev táborov a preverovania vojnových zajatcov. Informácie, ktoré mali členovia misie možnosť získať, sa týkali vojenského a vnútropolitického diania, branných síl krajiny, ich organizácie, partizánskych oddielov a ich začleňovania do armády, ale aj otázky, súvisiacej s pomerne silnými poľskými jednotkami v tejto krajine – tzv. Andersovou armádou.⁵⁹ Už o dva mesiace musel však na úvod svojho hlásenia konštatovať, že úlohy misie vôbec neumožňujú vykonávať žiadnu spravodajskú činnosť jednak pre obrovské pracovné vyťaženie vyplývajúce z úloh misie a jednak pre pobyt dôstojníkov v miestach a oblastiach, kde sa skrátka nedajú zbierať relevantné informácie. Čs. dôstojníci sa v prvom rade sústreďovali na repatriáciu príslušníkov bývalého vládneho vojska a technickej brigády bývalej slovenskej armády, ako aj zajatcov a utečencov (civilov) na

⁵⁴ Tamže, šk. č. 38, Vojenští atašé, určování a uděloování akredity – případ Norska a všeobecně, 1. 9. 1945.

⁵⁵ Tamže, šk. č. 38, Vojenští atašé, určování a uděloování akredity – případ Norska a všeobecně, 1. 9. 1945.

⁵⁶ Tamže, šk. č. 30, Vojenský attaché v Paříži – personál, 27. 7. 1945.

⁵⁷ Tamže, Personál vojenského attaché ČSR v Paříži.

⁵⁸ Tamže, šk. č. 38, Pplk. děl. F. Miksche – nástup služby v Paříži, 7. 12. 1945.

⁵⁹ Tamže, šk. č. 29, Organisations zprav. služby v Italii návrh, 21. 7. 1945.

území Talianska a južného Rakúska. Pritom na dôstojníkov misie ešte čakalo preverovanie 1 700 skladov, kde sa mal nachádzať materiál, ktorý sa mal vrátiť Československu.⁶⁰ Pre obrovské množstvo povinností, mimoriadne pomalý poštový styk v povojnovom Taliansku a značnú geografickú vzdialenosť vykonávaných úloh misia nebola schopná vyčleniť ani jedného dôstojníka pre spravodajskú činnosť v Ríme.

V špecifickom postavení sa nachádzali styční dôstojníci a misie pri spojeneckých armádach v Nemecku. Úlohami misie pri SHAEF bolo jednak tlmočiť požiadavky čs. vlády, uskutočňovať zákroky v súvislosti s americkou vojenskou prítomnosťou na západe Čiech, rokovať o transportoch cez spojencami okupované územie Nemecka, triediť zajatcov nemeckej armády, ktorí sa hlásili ako čs. občania a napokon zabezpečovať starostlivosť pre čs. vojnových zajatcov, pričom tu išlo prevažne o príslušníkov povstaleckej armády.⁶¹ Jej veliteľ v prípise z 3. júla 1945, na margo budúceho zastúpenia konštatoval: „*V zásadě lze říci, že budeme-li mít vlivné vlastní zastoupení u Control Council-u v Berlíně, bude možno naše vojenské zastoupení v jednotlivých okupačních oblastech omezit. Když tomu tak nebude, tu význam našeho zastoupení tu význam našeho zastoupení v jednotlivých oblastech stoupne. Chci připomenouti, že zvláště okupační oblast USFET má pro nás v každém případě zvláštní důležitost. Jednak přiléhá k naší hranici a pak zasahuje do Rakouska a severní Itálie. Kromě hájení našich zájmů bude tam i důležitý úkol zpravodajský.*“⁶² Po zrušení SHAEF mali byť vyslané štyri misie – pri každej z okupačných armád pôsobila jedna, uvažovalo sa ale aj o redukcii na dve – pôsobiť mali v americkej a sovietskej zóne. Zástupca prednostu 2. odd. HŠ plk. K. Paleček presadzoval variant ponechania misií nielen pri Američanoch, ale aj pri Britoch.⁶³ Československo napokon malo akreditovaných zástupcov vo všetkých štyroch zónach. V britskom pásme pri Britskej armáde na Rýne v Bad Oeyenhausen (najprv prechodne kpt. M. Knorr, následne pplk. Velinský)⁶⁴, pri americkej okupačnej armáde vo Frankfurte nad Mohanom (plk. Rosík), pri francúzskej okupačnej armáde misie v Baden Badene (plk. Šandera). V sovietskom okupačnom pásme pôsobil vojenský atašé pri čs. vojenskej misii v Berlíne (pplk. Andreas). Neskôr prišlo k zrušeniu misie vo francúzskom sektore, jej činnosť suploval vojenský atašé v Paríži. V Rakúsku mal čs. armádu reprezentovať pplk. Martin Kučera. Jeho úlohy mali byť obdobné tým, ktoré vykonávali zástupcovia v Nemecku.⁶⁵ Úplne samostatnou kapitolou sú styční dôstojníci, ktorí pôsobili pri spojeneckých armádach na území ČSR, ich činnosť je však už mimo rámec tejto štúdie.

Misie pri okupačných armádach mali poskytovať informácie aj o postojoch spojeneckých vojenských orgánov k nemeckým problémom, ako aj monitorovať činnosť jednotiek, zložených zo štátnych príslušníkov rôznych štátov, ktoré počas vojny bojovali po boku spojeneckých jednotiek a po vojne ostali v Nemecku. Na základe požiadavky 1. oddelenia (operačné) HŠ sa mali tiež sústrediť na pozorné a podrobné monitorovanie odzbrojovania Nemecka. Išlo najmä o ničenie zariadení a prostriedkov, potrebných pre vedenie vojny – zbraní, podzemných tovární, skladov, krytov a letísk, vzdušných turbín,

⁶⁰ Tamže, šk. č. 37, Zpravodajské hlášení, 23. 9. 1945.

⁶¹ Tamže, šk. č. 35, Zastoupení čs. zájmů z západních spojenců, 3. 7. 1945.

⁶² Tamže, Zastoupení čs. zájmů u záp. spojenců v okupačních oblastech Německa, 26. 7. 1945.

⁶³ Tamže, Zpráva, došlá 29. 6. 1945.

⁶⁴ Nahradil plk. Havelského, ktorý predtým pôsobil pri 21. skupine armád (Briti a Kanadania). V jeho prípade sa s ďalším pobytom nepočítalo, jednak pre skutočnosť, že britská okupačná zóna s ČSR nesusedila a jednak pre výhrady HS OBZ proti jeho osobe. Tamže, Náčelníkovi hl. štábu, 30. 6. 1945.

⁶⁵ Tamže, šk. č. 34, Zpravodajské úkoly pro čs. vojenské styčné mise v jednotlivých pásmech Německa, 12. 12. 1945.

rakiet, bojových chemických látok, ale aj rôznych moderných zbraní, ako boli rakety V-2, plameňomety či osobné protitankové strely *Panzerfaust* a *Panzerschreck*. Kontrolovať mali prechod výroby na mierovú, ako aj odzbrojovanie a rozpúšťanie akýchkoľvek formácií vojenského charakteru, ale i odovzdávanie zbraní civilným obyvateľstvom. Malo tiež prebiehať pátranie po akýchkoľvek náznakoch prípravy bakteriologickej vojny či výsledkoch skúšok „mrázotvorného“ streliwa. Zástupcovia čs. armády mali ďalej uplatňovať svoj vplyv a žiadať od spojencov, aby sa suroviny využívali len v nutnej miere, prebytky mali ísť na reparácie, pričom obzvlášť sa mali kontrolovať kovy, dôležité pre vojnovú výrobu. Ďalej mali svojím vplyvom zabezpečiť, aby prebiehali striktné kontroly štátneho rozpočtu, výskumných zariadení, ale aj fabrik, či aby sa uskutočnilo zničenie vojenských archívov a knižníc, ako aj cvičísk, strelníc a kasární. Zástupcovia sa mali intenzívne venovať štúdiu nemeckých vojenských zariadení, metód boja atď., aby takto získané poznatky mohla čs. armáda vyhodnotiť. A napokon sledovať akékoľvek náznaky, že môže prichádzať k obnovovaniu vojenského potenciálu Nemecka, vrátane akejkoľvek formy obnovy brannosti.⁶⁶ Spravodajská činnosť misií sa týkala predovšetkým pomerov v samotnej okupačnej zóne Nemecka, čiastočne aj spojeneckých okupačných armád (napr. repatriácii vojsk). Pobyt akreditovaných vojenských diplomatov v okupačných zónach sa v niektorých prípadoch dostával do stretu s činnosťou z československého územia operujúcich Predsunutých spravodajských ústrední, ako to dokladá napr. hlásenie F. O. Mikscheho. Informoval, že ho na jeho pracovisku vo Frankfurte požiadal o pomoc istý podozrivý vystupujúci československý občan, ktorý sa po varovaní, že ho môže odovzdať americkej vojenskej polícii priznal, že je v Nemecku s tajným poslaním: *„Hlásim, že takováto drobná špionáž môže vésti k vážnym polit. a diplomat. Zápletám, čímž se značně snižuje náš politický kredit v cizině. Domnívám se, že zatím nemáme žádné důvody rozvíjeti zpravodajskou službu v USFET zoně a jde vždy o případy kdy jednotlivý referenti zpravodajské služby jednají ze služebné horlivosti a bez rozmyšlení.“*⁶⁷

Samotné misie pri okupačných zónach napokon existovali dlhšie obdobie, čo spôsobilo rozhodnutie veľmocí na rozdelenie Nemecka na okupačné zóny a dlhodobjší pobyt okupačných armád v krajine. V tomto duchu to reprezentantom čs. armády deklarovali spojenci, tzn., že treba požiadať o akreditáciu vojenskej misie v každej zóne, nie je však vhodné žiadať o akreditáciu samostatnej misie pri centrálnej vojenskej správe Nemecka – Spojeneckej kontrolnej rade (Allied Control Council), čo ale československá strana vnímala ako nevyhovujúce. Napokon k tomu aj tak prišlo. K náplni jej činnosti – v prípade zriadenia – sa vyjadril aj čs. vojenský atašé v Londýne plk. J. Kalla, podľa ktorého medzi jej úlohami nemalo chýbať obhajovanie záujmov ČSR pri prechode Nemecka na mierový život, sledovanie politického, hospodárskeho a finančného života v krajine. Spravodajská činnosť sa podľa neho mala sústreďovať na organizáciu spojeneckej vojenskej vlády i vojenských vlád jednotlivých sektorov, sledovanie pomeru okupačných armád k Nemcom, ale aj na analyzovanie akejkoľvek vojenskej výroby. Rovnako dôležitou oblasťou bol aj technologický vývoj, ako aj rozvoj nemeckého priemyslu.⁶⁸ Pokiaľ išlo o otázky priemyslu, mali sa príslušníci misie sústreďovať na pátranie a návrat materiálu a továrenského vybavenia, ktoré Nemci odviezli. V prípade, že ho nebolo možné vrátiť, pátrať po možnostiach náhrady, ako aj po možnostiach náhrady za škody, ktoré boli spôsobené počas vojny a sústreďovať sa aj na riešenie dopravných otázok, spojených

⁶⁶ Tamže, Zpravodajské úkoly pro čs. vojenské mise v jednotlivých okupačních pásmech Německa, 25. 12. 1945.

⁶⁷ Tamže, šk. č. 32, Hlášení čís. 2, 19. 10. 1945.

⁶⁸ Tamže, šk. č. 35, Čs. mise u Allied control Council, 11. 8. 1945.

s dovozom a vývozom. Na základe uvedeného nemali byť členmi len vojenské osoby, ale aj politickí poradcovia, či hospodárski a finanční experti. Napokon vláda v septembri 1945 menovala na čelo čs. vojenskej misie pri Spojeneckej kontrolnej rade v Berlíne dvoch vedúcich – generála Františka Hrabčíka po stránke vojenskej a vyslanca Palečka po stránke diplomatickej. Nebudem sa ňou na tomto mieste zaoberať podrobne, pretože išlo o pomerne veľký orgán, v ktorom mali zastúpenie viaceré rezorty a s tým súvisela aj jeho obsiahla agenda. V čase okupácie Nemecka a riadenia krajiny spojeneckou „vojenskou vládou“ suploval činnosť štandardného zastupiteľského úradu. Spomeniem však niekoľko súvislostí, ktoré sú dôležité z hľadiska ministerstva národnej obrany. Misia sa členila na viacero oddelení, pričom prvé z nich (I. vojenské) s personálnou dotáciou 7 dôstojníkov malo zabezpečovať čs. spoluprácu na likvidácii nemeckej armády a vojnového potenciálu krajiny, štúdium doktríny, získavanie informácií o výskume, vrátane vývoja špecializovaných zbraní (atómové, bakteriologické), štúdium vojenského priemyslu, vyhladávanie spisového materiálu, ako aj všetky otázky súvisiace s letectvom.⁶⁹ Dôstojníci mali pracovať aj na ďalších oddeleniach misie (politicko-správnom, dopravnom, finančnom a repatriačnom, jediné oddelenie, na ktorom mali pracovať len civilní zamestnanci, bolo obchodné).

Okrem už uvedených v prvých povojnových mesiacoch pracovala čs. vojenská misia pri spojeneckej odzbrojovacej komisii v Budapešti, ktorá okrem spolupodieľania sa na odzbrojovaní Maďarska prezentovala čs. reštitučné nároky. Jej veliteľom bol plk. Vladimír Daxner, proti ktorému však existovali isté výhrady, a preto sa ešte v roku 1945 uvažovalo o jeho nahradení. Štátny tajomník MNO gen. Mikuláš Ferjenčík navrhoval menovanie gen. Jána Imra, náčelník hlavného štábu však napokon na post menoval plk. Branislava Manicu,⁷⁰ ktorý dovtedy zastával funkciu prednostu 2. oddelenia 4. vojenskej oblasti, pričom o preloženie požiadal sám.⁷¹ Oficiálnym zástupcom ČSR pri Spojeneckej kontrolnej komisii v Maďarsku sa neskôr stal Dalibor M. Krno.⁷²

V súvislosti s činnosťou v zahraničí v neustálených pomeroch roku 1945 vystupujú do popredia aj kuriozity. Jednou z nich boli finančné prostriedky, deponované vojenskou spravodajskou službou do zahraničných bánk ešte pred vypuknutím 2. svetovej vojny. Kým peniaze zložené vo Švédsku skončili v roku 1939 v nemeckých rukách,⁷³ na čs. ambasáde v Berne sa stále nachádzala vkladná knižka „... s válečným zprav. disposič. fondem 2. odd.hl.štábu s částkou asi 110 – 120 tisíc SFRS.“⁷⁴ Knižka je uložená v pokladni čs. vyslanectví. Je vystavena na konspirat.jméno a je vázána mi neznámým heslem.“⁷⁵ 2. oddelenie HŠ teda v záujme získania možnosti manipulovať s týmito peniazmi žiadalo zistiť heslo od gen. Moravca, plk. Kučeru, pplk. Tauera a škpt. Sedláčka. Do veci bol

⁶⁹ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, f. MNO 1945, HŠ/7.odděl., šk. č. 64, č. j. 2233, Čs. vojenská misse – doplněk k návrhu.

⁷⁰ Nie je však jasné či tam Manica aj skutočne pôsobil, v jeho kmeňovom liste to zaznačené nie je. Do konca decembra tam však určite neodišiel. Pozri tiež: CHORVÁT, Peter. Generál Branislav Manica (1894 – 1980). Vojenská história 3/2005, s. 82-98.

⁷¹ ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 34, Šéf čs. voj. misse při spoj. odzbrojovací komisii v Budapešti – určení, 8. 12. 1945.

⁷² ŠUTAJ, Štefan. Parížska konferencia 1946 a mierová zmluva s Maďarskom. Prešov 2011. ISBN 978-80-89046-85-0, s. 25.

⁷³ Viaceré písomnosti, ktoré sa vzťahujú k tejto téme sa nachádzajú v ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 32.

⁷⁴ Švajčiarske franky.

⁷⁵ ABS, f. 2. oddelenie Hlavného štábu, šk. č. 30, Zpráva došlá 7./8.1945. Prostriedkov na knižke sa podľa hlásenia asi 8 rokov nikto nedotkol, a preto bolo nutné nechať pripísať úroky a zaplatiť dane.

čiasťočne zainteresovaný aj čs. konzul v Zürichu Jan Laška.⁷⁶ Tieto peniaze (išlo o takmer 106 tisíc frankov) sa napokon podarilo získať, pričom výbery prostredníctvom šekov museli podpísať vyslanec Jaromír Kopecký spoločne s Karlom Sedláčkom.⁷⁷

Napokon, ku koncu roku 1945 teda čs. vojenské diplomatické zastúpenie zahŕňalo 11 krajín: ako vojenský atašé vo Švajčiarsku pôsobil plk. Kares Sedláček, v Juhoslávii mjr. Ján Korecký, v Turecku pplk. Jaroslav Hájíček, v Číne pplk. Jaroslav Šustr, vo Francúzsku pplk. Ferdinand Miksche a vo Švédsku pplk. Alois Čáslavka. Plk. Josef Kalla zastával funkciu vojenského a leteckého atašé vo Veľkej Británii, v USA pôsobil na poste vojenského atašé plk. Karel Lukas a ako letecký atašé plk. Alexander Hess. Československé vojenské misie pôsobili v krajinách, kde sa nachádzalo väčšie množstvo československých vojakov, resp. ich rodinných príslušníkov či iných občanov, teda v Sovietskom zväze (plk. Karel Mareš), v Taliansku (mjr. Zdeněk Kordina) a vo Veľkej Británii (koncom roka 1945 už v likvidácii, náčelník pplk. Václav Sláma).⁷⁸

V predkladanom texte, ktorý nadväzuje na moju štúdiu o činnosti 2. oddelenia HŠ v roku 1945,⁷⁹ som sa pokúsil priblížiť a zovšeobecniť činnosť československých vojenských diplomatov v prvých povojnových mesiacoch. Aparát československej brannej moci v zahraničí sa v prvých povojnových mesiacoch nachádzal v stave neustálych zmien. Boli pod vplyvom nielen rozhodnutí vlády, ktorá deklarovala nové politické smerovanie štátu ako takého, ale aj zložitých finančných pomerov v krajine. Zvlášť by som rád zdôraznil aj negatívne dôsledky nie úplného docenenia služieb, ktoré zahraničný aparát mohol krajine poskytnúť. Nepochopenie významu pôsobenia na medzinárodnej scéne totiž obvykle prináša škody, ktoré nie je možné jednoznačne ekonomicky vyčíslit'. Obvykle však bývajú citelné na inom poli a stratená prestíž sa napokon zvykne prejaviť aj vo finančnej sfére. Československí vojenský atašé v prvých povojnových mesiacoch museli čeliť mnohým s uvedenými skutočnosťami spojenými ťažkosťami, ktoré viacerí z nich prekonávali len vďaka oduševneniu, úprimnému vlastenectvu a presvedčeniu o dočasnosti nepochopenia ich pôsobenia. Nazdávam sa, že táto štúdia ilustruje skutočnosť, že aj pre nepochopenie významu a dôležitosti solídnej reprezentácie v zahraničí strácalo povojnové Československo na medzinárodnej scéne prestíž.

M. MEDVECKÝ: DIE TSCHÉCHOSLOWAKISCHEN MILITÄRISCHEN DIPLOMATEN NACH DEM ENDE DES ZWEITEN WELTKRIEGS

Im Jahre 1945 verfügte die Tschechoslowakische Republik über ein breites Netz von militärischen Missionen, Gesandtschaftsbeamten und exponierten Nachrichtenoffiziere. Ihre Aufgabe war es, verschieden diplomatische, nachrichtendienstliche, repräsentative, Propaganda- und andere Aufgaben zu erfüllen im Dienste des Staates und vor allem des Verteidigungsministeriums. Zu den grundsätzlichen Aufgaben der Militärattachés zählte die Verfassung und Zusendung von zusammenfassenden Berichten über die militärischen und politischen Ereignisse in ihrem jeweiligen Tätigkeitsland. Die ersten Monate nach dem Zweiten Weltkrieg in dem ausländischen Apparat der tschechoslowakischen Armee zeichneten sich durch andauernde Veränderungen aus. Ein wesentlicher Grund dafür war naturgemäß der unlängst zu Ende geführte, globale Kriegskonflikt. Eine weitere

⁷⁶ Tamže, šk. č. 32, Úřední záznam sepsaný o rozhovoru s bývalým konsulem ČSR p. Janem Laškou, který byl v letech – 1938 ve Švýcarsku v Curychu a který z pověření 2. odděl. hl.štábu zajišťoval movitý majetek oddělení, 26. 6. 1945.

⁷⁷ Tamže, šk. č. 33, Vkladní knížka kant.banky v Bernu - uvolněný vklad – opatření, 30. 10. 1945.

⁷⁸ Tamže, šk. č. 40, Vojenské zastoupení ČSR v cizině.

⁷⁹ MEDVECKÝ, Matej. Na prahu mieru. 2. oddelenie Hlavného štábu v roku 1945. In *Vojenská história* 1/2017, s. 61-84.

Rolle spielten die Entscheidungen der neuen tschechoslowakischen Regierung, die kurz nach ihrer Bildung eine grundsätzlich neue politische Ausrichtung des Staates deklarierte, des Weiteren war es auch die unbefriedigende wirtschaftliche und finanzielle Lage im Land, bzw. die Nichteinschätzung seitens der Entscheidungsträger von möglichen Diensten, die der ausländische Apparat dem Land für das Land leisten konnte. Es kam zur Auflösung von einigen Dienststellen, zur Errichtung von neuen Abteilungen und zu personellen Veränderungen. Eine äußerst negative Auswirkung hatte der Mangel an einem klaren Konzept betreffend Tätigkeit der Attachés. Ende 1945 wurden die einzelnen Territorien und Länder ausgesondert, in denen das Verteidigungsministerium es für nützlich hielt, den Posten des Militärattachés zu errichten. Konkret handelte es sich um elf Bereiche des sog. nachrichtendienstlichen Interesses. Die tschechoslowakischen Attachés waren in den ersten Monaten der Nachkriegszeit mit unterschiedlichen Schwierigkeiten konfrontiert, nicht selten stand der Mangel an notwendigen finanziellen Mitteln im Hintergrund. Es kam sogar zu Situationen, in denen die tschechoslowakischen Attachés gezwungen waren, sich das Geld für die Finanzierung ihrer Arbeitsaufgaben über private Kontakte zu besorgen, bzw. sie warteten oft vergeblich auf die Antwort oder Anweisung der Zentrale. Die genannten und weiteren Schwierigkeiten konnten nur dank der Begeisterung, dem ehrlichen Patriotismus und der Überzeugung der jeweiligen Attachés, dass es sich in den einzelnen Fällen um ein Missverständnis seitens der Zentrale bei der Wahrnehmung der Tragweite der Nachrichtendienste handelt, überwältigt werden. In der vorliegenden Studie wird die Tatsache dargestellt, dass wegen dem mangelnden Verständnis für die Bedeutung und Wichtigkeit einer angemessenen Repräsentation im Ausland die Tschechoslowakei einen großen Prestigeschaden in der internationalen Szene erlitten hatte. Solche Versäumnisse ziehen meistens Schaden nach sich, die nicht in Zahlen ausgedrückt werden können, die aber langfristig sehr spürbar sind. Dieser Text schließt auf den Beitrag des Autors zur Tätigkeit der 2. Abteilung im Generalstab im Jahre 1945 an.